

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (KMÜ EFAD)

Karamanoğlu Mehmetbey University Journal of Literature Faculty

E-ISSN: 2667 – 4424

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/efad>

Tür (Type): Araştırma Makalesi
Kabul Tarihi (Acceptance Date): 19/12/2024

Gönderim Tarihi (Submission Date): 25/09/2024
Yayımlanma Tarihi (Publication Date): 30/12/2024

Atıf Künyesi (Citation): Yeşilçayır, C. (2024). Cumhuriyetin İnsan Yaşamındaki Yeri ve Önemi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 7 (2), 185-195.

DOI: <https://doi.org/10.47948/efad.1556095>

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları Creative Commons Atıf Gayrı Ticari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC-ND 4.0) olarak lisanslıdır.
Dergide yayımlanan makalelerin bilimsel ve hukuki sorumluluğu tamamen yazar(lar)ına aittir.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their published work and their work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0).
The scientific and legal responsibility of the articles published in the journal belongs entirely to the author(s).

CUMHURİYETİN İNSAN YAŞAMINDAKİ YERİ VE ÖNEMİ

Celal YEŞİLÇAYIR*

Öz

Cumhuriyet Antik Çağ'dan itibaren siyasi yaşamın önemli unsurlarından biri hâline gelmiştir. Cumhuriyetin ortaya çıkması ve gelişmesinde baskıcı rejimlere karşı verdiği mücadele önemlidir. Bununla birlikte cumhuriyet Antik Çağ'dan günümüze değin önemli merhalelerden geçmiş ve gelişmiştir. Temel özelliklerinin başında ortak değerleri önemseyen yurttaşlık düşüncesi ile toplum yaşamı için bireyi feda etmemek gelmektedir. Cumhuriyet düşüncesinin Yeni Çağ'da gelişen kuvvetler ayrılığı anlayışı ile önemli bir ivme kazandığı anlaşılmaktadır. Diğer taraftan liberal demokrasiler ile karşı karşıya geldiği hususlar söz konusudur. Çünkü cumhuriyet bireyi yalnızca ekonomik değer olarak gören anlayış ile serbest piyasa ekonomisinin yol açtığı açmazları önlemeye çalışmaktadır. Aynı zamanda aşırı bireyci ve sorumsuz özgürlükçü tutumları benimsemez. Bunların yerine anayasa ile halk iradesini harmanlamaya çalışan bir yapıya sahiptir. Temel yurttaşlık değerleri ile zenginlik sürekli zengin, fakirin de fakir olduğu bir anlayışa karşı sosyal adaleti sağlamaya çalışmaktadır. Aynı zamanda cumhuriyet sorumsuz özgürlüğün karşısına pozitif özgürlüğü yerleştirmektedir. Dolayısıyla çağımızda yaşanan temel sorunların önüne geçilmesi bakımından cumhuriyet değerlerinin yeniden güçlendirilmesi önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet, Demokrasi, Liberalizm, Liberal Demokrasi, Cumhuriyetçi Demokrasi.

* Doç. Dr., Gümüşhane Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Gümüşhane/Türkiye.
E-posta: celalysesil@hotmail.com, Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-3132-920X>.

** Bu makalenin bazı kısımları 31 Ekim 2023'de Kadıköy Kozyatağı Kültür Merkezi'nde yaptığım "Felsefi Bağlamda Cumhuriyet'in Analizi" adlı konuşmaya dayanmaktadır.

THE PLACE AND IMPORTANCE OF THE REPUBLIC IN HUMAN LIFE

Abstract

The republic has been one of the most important elements of political life since ancient times. The struggle against oppressive regimes is important for the emergence and development of the republic. However, the republic has gone through important phases and evolved from antiquity until today. One of its main characteristics is the idea of citizenship, which cherishes common values and does not sacrifice the individual for the life of society. It is assumed that the idea of the republic received an important impetus with the understanding of the separation of powers that has developed in modern times. On the other hand, there are problems with which liberal democracies are confronted. This is because the republic attempts to prevent the dilemmas caused by the free market economy by viewing the individual only as an economic value. At the same time, it does not adopt extremely individualistic and irresponsible libertarian attitudes. Instead, it has a structure that attempts to combine the constitution with the will of the people. With its basic civic values, it endeavours to achieve social justice as opposed to an understanding in which the rich are always rich and the poor are always poor. At the same time, the republic pits positive freedom against irresponsible freedom. It is therefore important to strengthen the values of the republic in order to prevent the fundamental problems of our time.

Keywords: Republic, Democracy, Liberalism, Liberal Democracy, Republican Democracy.

Giriş

Cumhuriyet düşüncesinin temelleri Antik Çağ'a kadar geri gitmektedir. Halk ve temsilcilerinin yönetimi anlayışına dayanan cumhuriyet, demokrasi ile sıklıkla karıştırılmakta ve zaman zaman birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Bununla birlikte ülkemizde cumhuriyetin yüzüncü yılını geride bırakırken, aydınlatılması gereken birçok sorunsal ile karşılaşmaktadır. Cumhuriyetin mahiyeti ve uygulanması ile ilgili olan söz konusu sorunsalların aslında insanlığın tamamını ilgilendiren hususlar olduğunu ifade etmemiz gerekmektedir. Bu çerçevede cumhuriyet ve demokrasi ilişkisi, cumhuriyetçi yurttaşlık, cumhuriyet ve özgürlük ilişkisi ile cumhuriyetin liberalizm karşısındaki durumu ile ilgili sorulara yanıtlar aranması önem arz etmektedir. Elinizdeki çalışmada söz konusu hususlar ele alınıp tartışılmaktadır. Böylelikle cumhuriyetin insanların bir arada yaşamak için önemi ve vazgeçilmez oluşu göz önüne serilmeye çalışılmaktadır.

Cumhuriyetin insanlık için taşıdığı önemi analiz etmeyi amaçlayan çalışmamıza insan doğasının kısa analizi ile başlamanın uygun olacağı kanaatindeyiz. İnsan doğası konusunu insanların birlikte yaşama arayışını içeren "Siyasal Arayış" başlığı takip etmektedir. Sonraki adımda ise cumhuriyet düşüncesinin temelleri ile cumhuriyetin doğuşu ve mahiyeti konuları aydınlatılmaya çalışılmaktadır. Antik Çağ'da Romalılardan günümüze değin siyasi bir anlayış olan cumhuriyete niçin gereksinim duyulduğu irdelenmektedir. Bununla birlikte "Cumhuriyetçi Yurttaşlık" başlığı altında cumhuriyet yönetimlerinde yurttaş olmanın temel özellikleri ele alınmaktadır. Yeni Çağ ile gelişmeye başlayan ve çağımızı önemli ölçüde etkileyen "modern cumhuriyet", aydınlatılması gereken diğer bir kavramdır. Aynı zamanda cumhuriyetçi düşüncenin benimsediği pozitif özgürlük anlayışı analiz edilmektedir. Sonraki adımda ise cumhuriyet ile liberalizmi karşı karşıya getiren hususlar tartışmaya açılmaktadır. Modern cumhuriyet ile birlikte var olmakla birlikte onun ilkelerinden uzaklaşması ile meşhur olan liberal anlayışın cumhuriyet ile ilişkisi çalışmamızın temel tartışma konularından birini oluşturmaktadır. Bunların yanında cumhuriyet ile demokrasi ilişkisi mukayese edilerek, her iki anlayışın ortak ve farklı yönleri tahlil edilmektedir. Bu çerçevede "liberal demokrasi" ile "cumhuriyetçi demokrasi" olmak üzere iki farklı anlayıştan söz edilmektedir. Ayrıca cumhuriyeti tehdit eden unsurlar ele alınmaktadır. Son tahlilde ise insanların bir arada yaşaması için cumhuriyetin niçin vazgeçilmez olduğuna dair argümanların belirlenmesi amaçlanmaktadır. Cumhuriyet oldukça geniş bir konu olduğundan elinizdeki çalışma yalnızca bahsi geçen hususlar ile sınırlı tutulmaktadır. Aynı zamanda çalışmamızda liberalizm ifadesi ile sınırlı devlet ve serbest piyasa ekonomisini yeğleyen "klasik liberalizm" kastedilmektedir. Bununla birlikte çalışmamız felsefi içerikli olduğundan, metin analizi ve temellendirme yöntemine başvurulmaktadır. Cumhuriyet düşüncesinin

önemini kavramak bakımından insan doğasını bilimsel olarak irdeleyerek konumuza başlamamız yerinde olacaktır.

1. İnsan Doğası

Modern bilim incelendiğinde insanın *primat* türünden evrimleşmiş bir canlı olduğu anlaşılmaktadır. Yaklaşık seksen milyonluk bir evrimleşme süreci ile birlikte günümüzdeki/modern insan olan *Homo Sapiens*ler ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda milyonlarca yıllık evrim sürecinde insanın doğal içgüdülerini yitirdiği bilinmektedir. Diğer bir ifadeyle insan zihin ve bilinç olarak gelişirken, doğal yetileri gerilemiş ve hatta körelmiş bir canlı türüne dönüşmüştür. Yaklaşık on beş bin yıl önce ortaya çıktığı bilinen *Homo Sapiens*ler, akıllı ve düşünen insanı temsil etmektedir (Groeneveld, 2017). Doğal yetileri körelen ve bilişsel yetileri gelişen modern insanın yaşamı türe özgü içgüdüsel bir biçimde gerçekleşmemektedir. Kendi yaşamını artık kendi akli ve bilinci vasıtasıyla inşa etmesi gereken bir varlığa dönüşmüştür.

İnsanın aklını öteki hayvanlara göre daha ileri seviyede kullanabilmesi, evrimsel süreçte kendisini bunun için zorlamak durumunda kalması ile yakından ilgilidir. Takiyettin Mengüşoğlu'nun ifadesiyle “İnsanın bütün başarıları bir zorlamanın sonucudur.” (2020: 125). Öyle ki insanın, doğanın zorlu koşulları ve vahşi hayvanlara karşı koyabilmek ve böylece hayatta kalabilmek için sürekli olarak aklını kullanması gerekiyordu. Böylelikle *Homo Sapiens*lerin bilişsel yetenekleri *Heidelberger* ya da *Neandertal* türüne göre daha ileri bir seviyededir (Groeneveld, 2017). Arıların ya da karıncaların türe özgü doğal yaşamı insan yaşamı için söz konusu olmadığından insan çareler düşünmek zorunda kalmıştır. Albert Camus bu sorunu “Ağaçlar arasında bir ağaç, hayvanlar arasında bir kedi olsaydım [...] doğrusu bu sorunun hiç anlamı olmazdı, çünkü dünyadan bir parça olurdu” (Camus, 1997: 58-59) biçiminde dile getirmektedir. İşte bu çare arayışı içinde insanın başvurduğu yegâne kaynak kendi aklıdır ve birlikte yaşamının kuralları böylesi girişimlerle ortaya çıkmaya başlayacaktır. Bu noktada karşımıza “İnsanları birlikte, toplum hâlinde yaşamaya yönelten temel saik(ler) nedir?” şeklinde bir soru çıkmaktadır.

2. Siyasal Arayış

Eski dönemlerde insanların toplumsal ve siyasal bir arayışa yönelmelerinin temelinde doğallığın yitirilmesi yatmaktadır. Aristoteles bu konuda “tüm insanlar arasında onları bu ortaklığa sürükleyen doğal bir içgüdü vardır” (Aristoteles, 2005: 10) şeklinde bir sav ileri sürmektedir. Ancak insanların siyasal yapıları doğal bir içgüdü ile inşa ettiklerine dair bilimsel bir argümana rastlamak mümkün değildir. Öyle ki Thomas Hobbes *zoon politikon* anlayışına karşı şu görüşü savunmaktadır: “Bu aksiyon çok yaygın bir şekilde kabul görse de, yanlıştır; bu hata insan doğası hakkındaki gerçeküstü bir görüşten kaynaklanmaktadır” (Hobbes, 2007: 22). Bununla birlikte Hobbes insanların toplumu oluşturmalarının doğal bir içgüdü olmayıp fayda esasına dayandığını iddia etmektedir (Hobbes, 2007: 22). Her iki filozofun düşünceleri mukayese edildiğinde Hobbes'un savının daha makul olduğunu iddia edebiliriz. Çünkü doğanın zorlu şartlarına ve vahşi hayvanlara karşı koyabilmek için insanlar, rasyonel düşünerek bir araya gelme ihtiyacı duymuşlardır. Böylece kendilerini daha güvende hissettikleri gibi yaşamak için gerekli gıdaya ulaşmak bakımından da iş birliği yapma imkânları doğmuştur. Cumhuriyet düşüncesi insanların birlikte yaşamaya ihtiyaç duymasının sonraki aşamalarında karşımıza çıkmaktadır.

3. Cumhuriyetin Temelleri

Platon ve Aristoteles'in toplumun siyasal örgütlenmesini ifade eden “politeia” kavramı, yurttaş haklarına dayanan bir hükümet düşüncesini içerdiğinden bunun bir cumhuriyet fikri olduğuna yönelik yorumlar ağırlık kazanmıştır (Tunçel, 2010: 19; Özdemir 2007: 374-376). Ancak “politeia” halk iradesi yerine seçkinlerin/uzmanların yönetimini yeğlediği için demokrasinin karşısında yer almaktadır. Bununla birlikte Platon'un “Politeia” (Devlet) adlı eserinin “The Republic” şeklindeki çevirileri birçok yanlış anlamayı da beraberinde getirmiştir. Öyle ki bu durum Platon'un yanlışlıkla cumhuriyet fikrinin öncüsü olarak görülmesine sebep olmuştur. Ancak cumhuriyet sözcüğü Yunan kaynaklı olmaktan ziyade

Roma/Latin dünyasına ait olan *res publica* ifadesinden doğmuş ve gelişmiştir (Tunçel, 2010: 18-19). Bununla birlikte Antik Yunan düşüncesini cumhuriyet düşüncesinden tamamen ayrı bir yerde düşünmek pek mümkün değildir. Çünkü *zoon politikon*, *polis/site devleti* ve *demokrasi* gibi unsurlar tamamen cumhuriyet düşüncesinden soyutlanamazlar. Romalılar ile birlikte büyük dönüşüm ve ivme kazanarak, tarihsel süreç içinde günümüzdeki biçimine dönüşmüştür. Bununla birlikte cumhuriyetin doğuşunun sebepleri üzerinde durmak gerekmektedir.

4. Cumhuriyetin Doğuşu ve Mahiyeti

Doğanın işleyişindeki zıtların birbirini var etmesi anlamına gelen “diyalektik” yasanın tarihsel süreçte insan yaşamına da sirayet ettiği dikkat çekmektedir. Öyle ki cumhuriyet, despotik ve baskıcı rejimlere karşı verdiği mücadele ile var olmuş ve meşruiyet kazanmış bir anlayıştır. Fransız filozof Régis Debray bu durumu şu şekilde ifade etmektedir: “*Cumhuriyet, karşıtlık içinde vücut buldu. Cumhuriyet, düşmanlarını açıkça belirterek, önce Krallara, sonra Kiliseye karşı amansız bir mücadele içinde kendini inşa etti*” (akt. İnsel, 1998: 30-39). Söz konusu karşıtlık içinde var olan bu anlayışın şöyle bir tanımını yapmak mümkündür: Cumhuriyet halk iradesini ve öz yönetimi yasalarla bir araya getirmiş olan siyasi bir yönetim biçimidir. Bu birliğin sağlanabilmesi için ise toplumsal anlamdaki ortak iyilerin vazgeçilmez bir önemi söz konusudur (Öztürk, 2013: 9). Böylelikle cumhuriyet, belli bir kişiye, soya/aileye ya da gruba dayalı yönetim anlayışının karşısında yer almaktadır. Dolayısıyla cumhuriyetin eşit yurttaşlık ilkesi üzerine kurulu bir yönetim anlayışı olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre cumhuriyet düşüncesi; köle, tebaa ve kul olarak görülen insanların eşit yurttaşlar olarak birlikte yaşadığı bir siyasi durumu hedeflemektedir. Şu hâlde cumhuriyet eşit yurttaşlık anlayışına sahip olduğu gibi eşitsizliklerin ortadan kaldırıldığı ideal bir durumu da hedeflemektedir (İnsel, 1998: 30-39). Bu bağlamda cumhuriyetin benimsediği yurttaşlık anlayışını açıklamak önem arz etmektedir.

5. Cumhuriyetçi Yurttaşlık

Cumhuriyetçi düşünce birey ve toplumdan birini merkeze alıp diğerini ikinci plana itmekten ziyade her ikisini önemseyen bir anlayışa dayanmaktadır. Buna göre cumhuriyetçi yurttaşlık fert ve toplumun bileşkesi olarak hayat bulmaktadır. Öyle ki cumhuriyet bireyin topluma uyum sağlayarak yurttaşa dönüştüğü ve böylece ortak iyinin amaçlandığı bir anlayışı içermektedir. Cumhuriyetin yurttaşı eşitlikçi, adaletli bir düzende demokratik hakları olan kişidir (Günör, 2023: 90). Bununla birlikte cumhuriyette yurttaşlar toplumdan izole/atomize olmuş varlıklar değildirler. Hatta birey kavramının oldukça modern bir söylem olduğu aşikârdır. Şu hâlde cumhuriyetçi anlayışta toplumdan bağımsız birey anlayışı oldukça problemlidir. Cumhuriyet köle ve tebaayı aşmaya çalıştığı gibi izole olmuş bir birey anlayışını da aşmayı amaçlamaktadır.

Diğer taraftan cumhuriyetçi yurttaşlık yalnızca hakları olan değil sorumluluğu olan bir siyasi anlayıştır. Recep Batu Günör’ün ifadesiyle “Cumhuriyetçi yurttaşlık [...] ilkesel olarak siyasi topluluk içinde bireylere eşit haklar ve görevler, özgürlükler ve sınırlamalar, güçler ve sorumluluklar veren bir statü” (Günör, 2023: 90) olarak tarif edilebilir. Buna göre cumhuriyet yönetimlerinde yurttaşlar hak ve sorumluluklara birlikte sahiptirler. Dolayısıyla hak ile sorumluluk birbirini var eden ve birbirini dengeleyen öğeler olarak yurttaş toplumunu mümkün kılmaktadırlar. Böylelikle cumhuriyetin benimsediği yurttaşlık anlayışının bireylerin birlikte yaşamını önemseydiği anlaşılmaktadır. Toplumu oluşturan bütün yurttaşların eşit haklarının yanında belli sorumlulukları söz konusudur (Günör, 2023: 90). Yurttaşların birbirlerine karşı sorumlulukları ile yasalara karşı sorumluluklar bunların başında gelmektedir. Aynı zamanda cumhuriyetçi yurttaşlığın aktif katılımlı bir anlayış olduğu unutulmamalıdır. Bununla birlikte cumhuriyetçi yurttaşlıkta eşit hak anlayışının bir hayırseverlik olmayıp sorumluluk olarak belirlendiği ortaya çıkmaktadır (Tunçel, 2010: 36). Söz konusu sorumluluklar yasalarla belirlenmiştir ve ancak böylelikle ortak toplumsal yaşam mümkün olabilecektir.

Bununla birlikte cumhuriyetçi yurttaşlığı belirleyen koşulun belli bir etnik köken ve dinî/mezhpsel aidiyet olmayıp belli bir toprak parçası üzerinde yaşamak olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Kant’ın

halk (Volk) tanımı, cumhuriyetçi yurttaşlık için önemli bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Ona göre *halk* bir ülkede yaşayan insanlar topluluğudur ve halkın yönetimi için en doğru siyasi irade cumhuriyettir (Kant, 1968/2: 311). Diğer taraftan Yeni Çağ'a kadar dönemlerde cumhuriyetçi düşünce hep aynı biçimde var olmamıştır. Antik Çağ'dan Yeni Çağ'a değin önemli değişimler yaşanmıştır ve Aydınlanma Dönemi ile cumhuriyet anlayışında önemli bir modernleşmenin yaşandığı dikkat çekmektedir.

6. Modern Cumhuriyet

Rousseau ve Kant'ın düşüncelerinin modern cumhuriyet anlayışına önemli bir ivme kazandırdığını iddia edebiliriz. Diğer bir ifadeyle günümüzdeki cumhuriyet anlayışının temellerinin XVIII. yüzyılda atıldığı anlaşılmaktadır. Rousseau'ya göre Antik Dönem cumhuriyetlerinin yıkılmasının temel nedeni alınan kararların birleşmiş *genel iradenin* (volonté générale) ürünü olmamasıdır (Rousseau, 2003: 10-11). O "Her yasal [meşru] hükümet cumhuriyetçidir" (Rousseau 2006: 36) derken buradaki yasallığı halkın ortak iradesi ile temellendirmeye çalışmaktadır. Yurttaşları ortak bir yasa ile birleştirebilecek ve onların özgürlüğünü sağlayabilecek yegâne yönetim cumhuriyettir (Rousseau, 2006: 51). Rousseau cumhuriyetin insanların bir arada yaşayabilmesi için önemli bir değer olduğunu ileri sürmüştür. Bununla birlikte cumhuriyet, prensipleri gereği yalnızca bireyin kendisini değil diğerlerinin haklarını, özgürlüklerini ve iyiliğini önemseyen bir yönetimdir (Rousseau, 2003: 10-17). O *genel irade* teorisini geliştirerek bunun cumhuriyetçiliğin "ortak toplumsal yarar" ilkesi olarak yer etmesinin önünü açmıştır (Günör, 2023: 87). Böylelikle özünde yasaları temel bir ilke olarak benimseyen cumhuriyetçi anlayışta ortak değerlerin de önemsendiği dikkat çekmektedir. Buna göre eşit yurttaşlığa dayalı cumhuriyette "birlikte yaşama duygusu", "ortak iyi" vb. erdemler toplum yaşamının inşasını ve düzenini sağlamayı amaçlamaktadır.

Rousseau'nun cumhuriyet anlayışından çok etkilenen Kant ise bu düşüncenin hayata geçmesi için "ebedi barış" ve "dünya yurttaşlığı hukuku" gibi fikirler ileri sürmüştür. Bununla birlikte Kant'ın yasama, yürütme ve yargıdan (legislatoria, executoria, iudiciaria) oluşan kuvvetler ayrılığını cumhuriyet düşüncesi ile bir araya getirmesi (Kant, 1968/1: 318; Kant, 2023: 42) sonraki dönemleri önemli ölçüde etkilemiştir. Böylelikle modern cumhuriyet anlayışlarının eski çağlardaki gibi aristokrasi ve monarşi gibi rejimlerle olan birlikteliği önemli ölçüde sona ermiştir. Bunun yerine cumhuriyet, kuvvetler ayrılığı ile halk iradesine dayalı modern bir anlayışa doğru evrilmiştir. Dolayısıyla filozofların cumhuriyetin kuramsal anlamda gelişimi bakımından önemli etkilerinin olduğu anlaşılmaktadır. Bu çerçevede karşımıza çıkan bir diğer husus ise cumhuriyetin öngördüğü özgürlük anlayışıdır.

7. Cumhuriyetçi Özgürlük

Felsefi literatürde özgürlüğü "kişinin istediğini yapma serbestliği" olarak gören anlayışın "negatif özgürlük" olarak adlandırıldığı bilinmektedir. Bununla birlikte özgürlüğün kişiler arası karşılıklı sorumluluk ile birlikte bir anlam kazandığı düşüncesine dayanan "pozitif özgürlük" anlayışı söz konusudur (Yeşilçayır, 2023: 11). Cumhuriyet ilkesine göre yurttaşlar "ancak toplumun ortak yararına göre eylemde bulunup, kendi koymuş olduğu kurallara uyduğu ölçüde özgür olabilir[ler]" (Günör, 2023: 87). Bu anlayışı "cumhuriyetçi özgürlük" olarak adlandırmak yerinde olacaktır. Öteki türlü bir özgürlükten söz etmek pek mümkün olmayacaktır. Günör'ün ifadesi ile "Cumhuriyetçilik, özgürlüğün anlamını siyasi kurumların varlığından aldığı ve bu kurumlar tarafından garanti edildiğini anlayan özgür vatandaşlardan oluşan bir topluluk içinde paylaşılan siyasi uygulamalarla karakterize edilir" (Günör, 2023: 88). Dolayısıyla özgürlüğün sınırsız ve sorumsuz bir biçimde bir anlam ifade etmediği ortaya çıkmaktadır. Özgürlük kişinin diğer insanlarla ilişkisinde ortaya çıkan ve karşılıklı sorumluluklar ile anlamlı hâle dönüşen bir eylemdir. Bu bağlamda cumhuriyetçi özgürlük, sorumluluklarla birlikte mümkün olabildiğinden bir tür pozitif özgürlük olarak karşımıza çıkmaktadır.

Modern cumhuriyet araştırmacıları tarafından da cumhuriyetçi özgürlük konusu önemsenmektedir. Söz gelimi Philip Pettit'e göre cumhuriyetçi düşüncenin özgürlük anlayışı negatif değildir. Şu hâlde cumhuriyet liberallerin iddia ettiği gibi özgürlüğü yok etmez bilakis özgürlükleri koruyan bir yapıya sahiptir. Çünkü yurttaşların haklarını korumaya yönelik müdahaleler aynı zamanda karşılıklı özgürlüklerin

teminatıdır. Böylesi uygulamalar, keyfi müdahalenin ötesinde adalet ile kişilerin mal, can güvenliği ve özgürlüklerinin korunmasını amaçlayan müdahalelerdir. Pettit'e göre her türlü müdahale özgürlüğü kısıtlamamaktadır, bilakis bazı müdahaleler birey özgürlüğü için gerekmektedir (akt. Kartal, 2013: 348-350). Cumhuriyetçi özgürlük, liberal (negatif) özgürlükten farklı olarak yurttaşların birbirlerine yönelik müdahalelerini yasayla denetim altına almayı yeğler (Tüzen, 2023: 116). Sorumluluk ile birlikte var olan özgürlükler, yurttaşları karşılıklı olarak korumaya yöneliktir. Dolayısıyla cumhuriyet, yurttaşların özgürlüğünü tehdit etmeyip karşılıklı olarak korumaya dayalı bir anlayıştır. Bununla birlikte cumhuriyetçi özgürlüğün "ortak iyi" düşüncesine dayalı cumhuriyet erdemleri ile uyumlu bir anlayış olduğu ortaya çıkmaktadır. Kant cumhuriyetçi anlayışla uyumlu olarak "pratik aklın [...] kendi kendine yasa koyması, pozitif anlamda özgürlüktür" (Kant, 2021: 38) savını ileri sürmüştür.

Cumhuriyetçi özgürlüğün yalnızca hak ve özgürlüğün korunması bakımından müdahaleyi meşru görmesi bazı kaynaklarda "tahakkümsüz özgürlük" olarak adlandırılmaktadır. Günör'ün ifadesiyle "Cumhuriyetçi özgürlük için hukuk, özgürlükleri güvence altına alan bir düzenlemeler bütünüdür. Bir tahakkümsüzlük olarak ortaya çıkan cumhuriyetçi özgürlüğe göre hakiki özgürlük, bireylerin üzerinde zorla tahakküm kurmanın ortadan kalkmasıdır" (Günör, 2023: 90). Klasik liberalizmin benimsediği "Bırakınız yapınlar bırakınız geçsinler"¹ anlayışı ise bütün müdahalelere karşı olduğu için negatif özgürlüğü temsil etmektedir (Günör, 2023: 89). Buna karşın kadim cumhuriyet düşüncesi ise pozitif özgürlüğü kendisine şiar edinmiştir (Tunçel, 2010: 40). Cumhuriyetçi anlayış bağlamında düşünüldüğünde liberallerin savunduğu özgürlük, karşılıklı sorumluluk bilincinden uzaktır. Ortak iyi değerleri, başkalarının haklarına sorumluluk gerektiren bir anlayış ile birlikte bir anlam kazanabilmektedir. Dolayısıyla cumhuriyetçi düşüncenin yurttaşların birbirleri üzerinde tahakküm kurmasının ötesinde onların özgürlüklerinin korunmasına yönelik ilkeleri içerdiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte çağımızda cumhuriyet ile liberalizmin ilişkiselliğinin aydınlatılması önemli bir husus olarak karşımızda durmaktadır.

8. Liberalizm ve Cumhuriyet

Cumhuriyetin hak, özgürlük ve toplum yaşamının korunmasına yönelik müdahaleleri bazı (klasik) liberaller² tarafından eleştiriye tabi tutulmuştur. Onlara göre cumhuriyet eski ve demode bir düşüncedir. Modern siyasetin bireyci ve özgürlükçü olması gerektiğini savunmaktadırlar. Liberaller bununla da yetinmeyip cumhuriyette özgürlüğün olamayacağını ileri sürmektedirler (Öztürk, 2016: 10-11). Aynı zamanda liberal-demokratik siyasal düzeni savunanlar, "kolektif özneyi" haklar, özgürlükler ve bireylerden oluşan siyasal anlayışın düşmanı olarak görmektedirler (Yıldız, 2017: 10). Bununla birlikte liberallerin gördüğü cumhuriyetçi resmin oldukça problemlili olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Quentin Skinner'in de ifade ettiği gibi özgürlük liberalizmin konusu olmadan çok önceleri cumhuriyetin konusu olmuştur (akt. Tunçel, 2010: 40). Liberal siyaset geleneği bireyi her şeyin temelini yerleştiren bir anlayışa dayanmaktadır. Ancak bireyi toplumdaki diğer bireylerden ayırtmak pek mümkün değildir. Bireyi fazlaca mutlaklaştıran bu gelenek, siyaset ve toplumun müşterekliğe dayalı dinamiklerine yabancı kalmaktadırlar. Çünkü sağlıklı bir siyasal yapı ancak ortaklaşa kimlikler sayesinde mümkün olabilmektedir (Coşkun, 2023: 187-188). Buna göre siyasal-toplumsal birlikler bireyin mutlak izolasyonu ve sınırsız özgürlüğü ile mümkün değildir. Karşılıklı sorumluluk, hakkaniyet ve yaşamdaşlık ile mümkün olabilmektedir. "İnsan Doğası" başlığı altından da ifade edildiği üzere insanların hayatta kalabilmesi için siyasi bir birlik içindeki toplumsal yaşam elzemdir.

Özgürlük meselesinde olduğu gibi liberallerin iddia ettiği birçok hususun önceleri cumhuriyet düşüncesinde yer aldığı anlaşılmaktadır. Maurizio Viroli'nin de vurguladığı gibi liberalizm cumhuriyetin eşitlikçi değerlerinin içinden doğmuştur, ortak iyi ve erdemlerden uzaklaştığı için yoksullaşmış ve tutarsızlaşmıştır (akt. Tunçel, 2010: 39). Oysa cumhuriyet gerçek ve güvenli özgürlüğe işaret ederken liberaller özgürlüğü biçimsel ve belirsiz olarak tanımlamaktadırlar (akt. Tunçel, 2010: 39). Diğer taraftan liberallerin adalet konusundaki tutumlarının da oldukça sorunlu olduğu görülmektedir. Armağan Öztürk'ün ifadesiyle "bireycilik ve özel mülkiyet savunusu liberal ideolojinin nirengi noktasını oluştur[ur]" (Öztürk,

¹ Bu ifade Adam Smith'in "Laissez faire, laissez passer!" sözüne dayanmaktadır.

² Giriş'te de belirtildiği üzere çalışmamızda liberalizm, klasik liberalizm anlamında kullanılmaktadır.

2016: 62). Özellikle sosyal adaletin sağlanması bağlamında liberal demokrasilerin kayıtsız tutumu tartışılır hâle gelmiştir. Böylece devlet müdahalesi ve erdemli yurttaşlık düşüncesi ile ortak toplumsal iyi anlayışı tekrar önem kazanmaya başlamıştır (Tunçel, 2010: 65). Ahu Tunçel'e göre liberaller hayatın her alanında rekabeti benimserken, cumhuriyet ilke ve erdem olarak sosyal adaletin sağlanmasını önemsemektedir (Tunçel, 2010: 36). Çağımız toplumlarında yarış ve rekabet gibi başat rol oynayan unsurların yanında sosyal ve ekonomik dengesizlikler yaşanmaktadır. Bununla birlikte sosyal adaletin oldukça zayıfladığı bir dünyada yaşandığını yadsınamaz. Dünya ekonomisinin aktörleri oligarşik bir azınlıktır. Sadece Afrika'da günde yirmi bin kişi açlıktan ölmektedir. Buna göre yalnızca kuralları koyanların kazandığı liberal dünya politikaları tartışılmalıdır. Ekonomik liberalizmde serbest piyasa ve malların dolaşımındaki dengesizlik, zenginin daha zengin fakirin daha fakir olduğu bir sisteme dönüşmektedir. Ancak bu durum cumhuriyetin eşitlik anlayışına aykırıdır.

Liberal anlayışın sorunları yukarıda zikredilen hususlarla sınırlı değildir. Öyle ki bireyler belli bir kişilik sahibi olabilmek için aile, toplum, ülke, kanun, eğitim vb. unsurlara ihtiyaç duyarlar. Ancak liberaller aşırı bireyci ve özgürlükçü tutumlarıyla cumhuriyetin ortak toplumsal iyi erdemini yadsımaaktadırlar. Oysa birey ortak toplumsal erdemler sayesinde belli bir kimlik ve kişilik kazanabilmektedir. Bununla birlikte kişinin öznel varoluşunu yalnızca toplumsal bir üyeye indirgemek de doğru bir tutum olamayacaktır (Tunçel, 2010: 66-67). Çünkü toplum olmadan bireylerin iletişim yeteneği, ötekini tanımak, adalet/ahlak duygusu geliştirmesi mümkün değildir. Harry Brighouse'un ifade ettiği gibi "[Bireyler] Bir iyi hayat anlayışına ya da aktif bir adalet duygusuna sahip olmanın ne olduğuna dair bir algıyı toplumsal etkileşim olmadan kesinlikle geliştiremezler" (Brighouse, 2016: 190). Dolayısıyla cumhuriyet anlayışı bireyi yalnızca bir makinenin dişlisi olarak gören anlayışın ötesindedir. "Cumhuriyetçi Yurttaşlık" başlığı altında ifade edildiği gibi insanı ne toplumdaki ayrı bir varlık olarak ele alır ne de onun varlığının toplumsallık adına kaybolmasını tercih eder. Aşırı bireyci ve aşırı toplumcu anlayışların ötesinde itidalli bir birey-toplum dengesini/ilişkisini sağlamayı amaçlamaktadır. Liberal anlayışın yanında cumhuriyetle ilişkisi tartışılmalı olan diğer bir konu ise demokrasidir.

9. Demokrasi ve Cumhuriyet

Cumhuriyet ve demokrasi halkın iradesini yansıtmak konusunda ortak bir özelliğe sahiptir. Ancak cumhuriyet ve demokrasinin aynı şey olduğunu söyleyemeyiz, birbirlerinden bağımsız olarak da var olabilirler (İnsel 1998: 30-39). Cumhuriyette halkın iradesi şüphesiz önemlidir lakin halkın iradesi ile birlikte anayasanın hükümleri önem arz etmektedir. Aynı zamanda yurttaşlık erdemi ve ortak toplumsal iyi, temel cumhuriyet değerleridir. Bu farklı güçlerin birbirini dengelediği ortak bir anayasa yürürlüktedir (Tunçel, 2010: 38). Demokrasilerde halkın çoğunluğunun tercihleri meşru sayılmaktadır. Ancak çoğunluğun tercihlerinin her zaman doğru, rasyonel ve genel iyi yönünde olacağına dair bir garanti yoktur. Bu durum demokrasi düşüncesinin temel açmazlarından biridir. Richard Wollheim bu açmazı şöyle örneklendirmektedir: "Geyik neslinin tükenme tehdidi altında bulunduğu gerekçesiyle avlanma yasağının doğru bir siyasa olduğuna inanan bir kişi yasak lehine oy kullanırken, çoğunluk tam tersi olarak yasağın aleyhinde oy kullanabilir" (akt. Tunçel, 2010: 26). Buna göre insandaki avlanma arzusunun, hayvan neslinin korunması gibi doğru bir tercihin önüne geçtiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla demokrasiler genel anlamda doğru olanı ortaya çıkarmaktan ziyade daha fazla insanın isteğini belirlemeye yöneliktir. Bununla birlikte Antik Yunan'da Sokrates'e verilen ölüm cezasının demokratik bir karar olduğunun altını çizmek gerekmektedir.

Demokrasi ve cumhuriyet arasındaki diğer bir farklılık ise kurum ve kişiler bağlamındadır. Demokrasilerde kurumlardan ziyade kişiler önemlidir ve onların yönetimin unsurlarına katılımı önemlidir. Bireyler ve onların alınan kararlara, kurumlara katılımı önem arz etmektedir. Demokrasilerde halkın çoğunluğunun tercihlerinin iktidar ve karar mekanizması için yeterli olduğu ilkesi geçerlidir. Demokratik yönetimler birlikte karar alırken herkesin çıkarına olanı tercih edilmesini meşru saymaktadır. Özünde eşitlik prensibi olmasına rağmen demokrasiler etik prensiplerden ziyade çoğunluğun tercihlerini meşru saymaktadırlar. Halkın çoğunluğunun tercihlerinin hangi ölçüde meşru olduğunu anlamak bakımından cumhuriyet ilkeleri ve erdemleri önem arz etmektedir. Cumhuriyet ise yurttaşların tercihlerini kurum ve

yasalarla dengelemeyi/denetlemeyi tercih eden bir siyasi anlayıştır. Söz konusu sorunsala istinaden Kant XVIII. yüzyılda demokrasinin baskı ve despotizme yol açabileceğine dikkat çekmiştir. Cumhuriyetin kuvvetler ayrılığı ilkesinin önemine vurgu yapmaktadır (Tunçel, 2010: 27-28). Demokrasilerin eleştirilen açmaz noktaları bununla sınırlı değildir.

Halk iradesine dayalı demokrasilerin başat rol oynadığı rejimlerde propaganda önemli bir rol oynamaktadır. Karar alma süreçlerinde yurttaşları etki altında bırakmak için birçok vaat ve reklamın yapıldığı dikkat çekmektedir. Seçim süreçlerinde konuşma kabiliyeti güçlü olan siyasetçilerin halkı istediği gibi yönlendirmesi mümkün olabilmektedir. Yerine getirilip getirilmemesinden bağımsız olarak seçim öncesi vaatlerin verilmesi demokrasilerde gayet doğal görülmektedir. İnsel'e göre medya ve para güçleri, demokrasi adı altında birleşerek halk üzerinde tahakküm kurabilmektedir (İnsel 1998: 30-39). Yönetim biçiminin cumhuriyet olduğu rejimlerde demokrasiler fazla işlevsellik kazandığı takdirde çoğunluğun tiranlığı/despotizmi ortaya çıkabilmektedir. Özellikle temsili demokrasilerde medya aracılığıyla yapılan popülist propagandalar cumhuriyetçi erdeme zarar vermektedir. Bu sebeple cumhuriyet yönetimlerinde demokratik pratiklerin kullanımının ölçülü olması önem arz etmektedir. Söz konusu ölçünün sağlanmasında cumhuriyet ilkelerinin saygınlığı ve geçerliliği önem arz etmektedir. Özü itibarıyla cumhuriyetin de halkın iradesini önemseydiği aşıkardır ancak anayasa ve cumhuriyet ilkeleri çoğunluğun tahakkümünü dengelemek durumundadır (Tunçel, 2010: 17-38). Dolayısıyla halk iradesine dayalı bir ortaklığa rağmen, demokrasi ve cumhuriyet arasında temel bir farklılığın olduğu görülmektedir.

Tarihsel süreç incelendiğinde cumhuriyet anlayışının demokrasilerdeki keyfiliği önlemek için mücadele verdiği ortaya çıkmaktadır. Buna göre cumhuriyetin bir demokrasi eleştirisini içerdiğini yadsımamak gerekmektedir. Öztürk'ün ifade ettiği gibi "Demokrasinin yasa, erdem ve akılla sınırlanmadığı bir siyasal durumda keyfiliğin siyasal rejime hâkim olması ve özgürlüklerin tehdit edilmesi kaçınılmazdı" (Öztürk, 2023). Dolayısıyla iyi hatiplerin halkı manipüle etmesine ve sandıktan çıkan sonucun mutlak sayılması sorununa karşı cumhuriyet yönetimleri anayasayı önemsemektedir. Diğer bir ifadeyle cumhuriyet medyatik propaganda, reklamlar, vaatler ile halkın tercihini etkilemek gibi açmazları temel ilkeleri ile dizginlemeye çalışmaktadır. Böylelikle cumhuriyet "çoğunluğun tiranlığı" ya da "çoğunluğun hegemonyası" sorunsalına karşı yasalar ve ilkeleri önemsemektedir. Böylelikle demokrasilerin yol açabileceği sorunların bertaraf edilmesi amaçlanmaktadır.

Diğer taraftan demokrasinin tarihsel anlamdaki "çoğunluğun yönetimi" ve "halkın iradesi" gibi anlamlarında değişimlerin olduğu dikkat çekmektedir. Özellikle geçen yüzyıldan itibaren demokrasilerin anlamının, temel hak ve özgürlükleri içermesi suretiyle genişlemesi cumhuriyet ve demokrasi arasındaki ilişkinin yeniden gözden geçirilmesini gerektirmiştir. Bu bağlamda çağdaş demokrasilerin iki boyutlu olduğunu ifade etmemiz mümkündür. Bunlardan birincisi liberalleri takip eden liberal demokrasi olmakla birlikte, ikinci anlayış olarak cumhuriyetçi demokrasiler karşımıza çıkmaktadır. Yukarıda yer verdiğimiz liberalizm ile harmanlanmış olan demokratik anlayışların temel cumhuriyet ilkeleri ile pek uyumlu olmadığı anlaşılmaktadır. Öyle ki liberal demokrasiler, bireyciliği ve kişisel çıkarı önemseydikleri için, cumhuriyet ilkelerini ve ortak erdemleri modası geçmiş bir anlayış olarak görmektedirler (Tunçel, 2010: 20). Bu bağlamda Tunçel "liberal demokrasilerin bireyci ideali, cumhuriyet ve demokrasi arasındaki bağı görünmez kılar ve cumhuriyetçilik idealini, içerdiği yurttaş yükümlülüklerinden dolayı demokrasi karşıtı olarak konumlandırır" (Tunçel, 2010: 20) ifadesine yer vermektedir. Bununla birlikte cumhuriyetle bir araya gelerek uyumlu bir yapı oluşturan demokrasi anlayışı ise "cumhuriyetçi demokrasi" olarak nitelendirilmektedir.

10. Cumhuriyetçi Demokrasi

Cumhuriyetçi demokrasi ifadesi ile temel olarak cumhuriyet ilkeleri ile uyumlu bir demokrasi anlayışı kastedilmektedir. Bu anlayış liberal demokrasilerin birey ve negatif özgürlük tutumundan farklı olarak cumhuriyet ilkelerini temele almaktadır. Söz konusu ilkelere işlevsellik ve dinamizm kazandırmaya yönelik bir birlikteliği ifade etmektedir. Tunçel'in ifadesiyle "Liberal demokrasilerin birey adına aşındırdığı toplumsal bağlar, günümüzde cumhuriyetçi demokrasi tartışmalarıyla yeniden kurulmaya çalışılır" (Tunçel, 2010: 21). Bununla birlikte cumhuriyet yasaları ve erdemleri ile uyuşan bir demokrasi

anlayışı cumhuriyet için önemlidir. Böylelikle cumhuriyet rejimleri daha güçlü ve ilerlemeye açık bir konuma gelebilmektedir.

Liberal demokrasilerin devletin gücünü zayıflatarak yetkiyi pazarda eli güçlü olanlara bırakmasının uzun vadede toplum zararına olması kaçınılmazdır. Aynı zamanda bu anlayışın aşırı bireyci ve kişisel çıkarı dayalı politikaları ortak iyi ve toplumsal fayda gibi değerleri yok ederek yozlaşmaya neden olmaktadır. Bunun yerine cumhuriyetçi demokrasiler, devlet-yurttaş ilişkisini daha dengeli ve olumlu anlamda sağlayacak bir yapı ifa etmektedirler (Tunçel, 2010: 33). Zenginin daha zengin, fakirin daha fakir bir hâle geldiği ekonomik anlayışların aksine cumhuriyetçi demokrasiler temel sosyal hakları gözetmektedirler. Böylelikle devletin kurumlarının önemsizleştiği bir anlayışın aksine kurum ve yasaların düzeni sağladığı bir sistemden söz edilmektedir. Böylesi bir sistemde demokrasi, yurttaşların karar alma süreçlerine aktif katılımını sağlayabilecek bir özelliğe sahiptir. Cumhuriyetçi demokrasilerde cumhuriyeti insan bedenindeki kafaya/akla, demokrasiyi ise yürümeyi sağlayan ayaklara benzetmek mümkündür. Dolayısıyla çoğunluğun tiranlığına dönüşebilen bir demokrasi anlayışından ziyade cumhuriyet değerleri ile uyumlu bir demokrasi mümkün olabilecektir. Bununla birlikte cumhuriyeti tehdit eden unsurları da unutmamak gerekmektedir.

11. Cumhuriyeti Tehdit Eden Unsurlar

Cumhuriyetin diktatörlük ve teokrasiye karşı verdiği mücadele ile hayat bulduğundan söz ettik. Çağımızda cumhuriyeti tehdit eden unsurların farklılaştığı görülmektedir. Özellikle medya ile demagogların gösteri ve para gücü ile icra ettiği demokrasinin cumhuriyeti tehdit eden unsurların başında geldiği dikkat çekmektedir. Cumhuriyet ilkelerinin ve erdeminin idamesi bakımından söz konusu açmazların/sorunların yadsınmaması gerekmektedir (İnsel, 1998: 30-39). Bu bağlamda İnsel'in Debray'dan aktardığı şu ifadeler önemlidir: "cumhuriyetin köküne kibrit suyu dökenler arasında ilk sırada, medya demokrasisi (ve medyatik demokrasinin) aktörleri yer alıyorlar" (İnsel, 1998: 30-39). Medyanın propaganda ve reklam gücü ile parayı elinde bulduranların gücü birleşince kamuoyu üzerinde etkili olmaktadır. Böylece toplumda cumhuriyet erdemlerinden ziyade çoğunluğu herhangi bir şekilde elde etmek amaç hâline gelebilmektedir. Söz konusu sorunsal özellikle liberal demokrasilerin mutlak bir ilke olarak kabul edildiği yönetim biçimlerinde etkisini göstermektedir.

Cumhuriyet ilkelerinin korunabilmesi bakımından bahsi geçen tehlikelerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Diğer taraftan cumhuriyetin benimsediği yurttaşlık bilincinin, kontrolsüz bir serbest piyasa ekonomisinde zarara uğrama olasılığı oldukça yüksektir. Çünkü liberal-kapitalist anlayışlarda en yüksek kâr elde etmeye yönelik bir temayül yaygınlaşmıştır. İnsanların yalnızca ekonomik bir değere dönüştüğü (homo oeconomicus) serbest piyasalarda yurttaşlık bilincinin yerini tüketen özneler almaktadır (İnsel, 1998: 30-39). Dolayısıyla sürekli daha fazlasını kazanma çabası ile insanın değerini kazancına göre belirleme anlayışı cumhuriyet bilincini zedelemektedir. Cumhuriyet değerleri ise kişilerin kendi kazancını düşünmesinden ziyade birlikte yaşama bilincine dayalı bir anlayışı önemsemektedir. Son tahlilde yer verdiğimiz analizler üzerinden bazı çıkarımlar oluşturmaya çalışalım.

Sonuç

Çalışmamızın başında insanın doğal içgüdülerini yitiren bir varlık olduğundan söz ettik. Bununla birlikte tarihsel süreçte modern insanın kültür, toplum ve siyaset varlığına dönüştüğü anlaşılmaktadır. Birlikte yaşamak için elzem olan söz konusu oluşumların hayata geçirilmesinde insanın kendi akıl ve mantığını kullanması önem arz etmektedir. Cumhuriyet düşüncesi insanların birlikte yaşayabilmesi bakımından Antik Dönem'de ortaya çıkmış ve günümüze değin gelişerek süregelmiştir. Ancak son iki yüzyıldır liberallerin aşırı bireyci tutumları ve serbest piyasa politikaları, cumhuriyetçi yurttaşlığın erdemlerini önemli ölçüde erozyona uğratmıştır. Bununla birlikte içinde yaşadığımız çağa bakıldığında insanlığın gelişiminin iyi yönde olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Dünya coğrafyasında daha fazlasını elde etmek uğruna savaşlar ve işgallerin yaşandığı dikkat çekmektedir. Bu durumun yarattığı ölüm, açlık ve sığınma arayışı gibi temel insan hakları sorunları ortaya çıkmaktadır. Dünya siyaseti ve ekonomisi birkaç ülkeden oluşan oligarşik bir yapının elinde bulunmaktadır. Liberal demokrasilerin ulusal

ve uluslararası arenada bu derece etkin olması, cumhuriyet düşüncesinin yarattığı değerlere büyük zararlar vermiştir.

Diğer taraftan liberal demokrasilerin geçen yüzyılda yol açtığı özgürlükçü ve bireyci cereyanın da cumhuriyetçi ilkeleri/erdemleri önemli ölçüde gölgede bıraktığı anlaşılmaktadır. Bireyin temel insani değerlerle yetişebilmesi, ruhen ve bedenen sağlıklı bir insan olabilmesi bakımından diğer insanlarla kuracağı bağlar önem arz etmektedir. Ancak bireyci anlayış, birçok insani ortaklığın oluşmasının önünde engel teşkil etmektedir. Söz gelimi 2020’de başlayan pandemi sürecinde insanların birbirinden soyutlanmasının zorlukları ciddi anlamda fark edilmiştir. Bireyin ahlaki ve insani anlamda gelişebilmesi bakımından öteki insanlarla kuracağı bağların vazgeçilmez bir önemi söz konusudur. Bu bağlamda komşuluk ilişkileri, mahalle kültürü vb. ortak iyi değerlerinin inşası ve yaşatılması önem arz etmektedir. Köylerdeki imece kültürü bunun en güzel örneklerinden biridir. Herkesin kendisini düşündüğü, izole olmuş bireyler yerine söz konusu ortak değerlerin yaygınlaştırılması gerekmektedir. Cumhuriyetçi anlayışın yurttaşların insani anlamda karşılıklı sorumluluklarının olduğu bir mahiyete sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte günümüz dünyasının içinde bulunduğu muhtelif sorunların giderilmesi bakımından cumhuriyetin öngördüğü “ortak iyi” erdemleri oldukça önemlidir.

Cumhuriyetçi yurttaşlık toplumdan soyutlanmış birey ya da kapalı komün yaşamından ayrılmaktadır. Buna göre cumhuriyet, bireyi topluma feda etmediği gibi, toplumdan soyutlanmış olarak insani gelişimin de mümkün olamayacağına salık vermektedir. Böylesi bir anlayış insani anlamda birey ve toplumun dengesini önemsemektedir. Dolayısıyla cumhuriyet, devletin ve kurumlarının küçüldüğü liberal bir anlayış ile herkesi aynılaştıran komünist sistemin ötesinde karma bir anlayışa dayanmaktadır. Cumhuriyet birey ve toplum arasında gözettiği denge politikası ile her iki oluşumun uçlarından uzaklaşmaktadır. Bu sebeple cumhuriyetin insanların bir arada yaşaması için ideal bir siyasi yapı olduğunu ifade etmemiz mümkündür. Nitekim 20. yüzyıl liberal politikalarının yurttaşlık erdemleri ve sosyal adaleti zarara uğrattığı anlaşılmıştır. Söz konusu temel probleme istinaden 21. yüzyılda cumhuriyet ilkelerinin önemsenmesi gerektiğini ifade edebiliriz. Çünkü cumhuriyetin kaybolan insani değerlerin yeniden inşası için elzem olduğu anlaşılmaktadır. Cumhuriyeti temel bir ilke hâline getirmiş ülkelerin yapacağı iş birliği ise uluslararası anlamda sorunların giderilmesi bakımından önem arz etmektedir.

Bununla birlikte cumhuriyet çoğunluğu elde edenlerin hegemonyasına karşı güvenli bir yönetim şeklidir. Çünkü anayasa ve ortak iyi değerleri demokratik karar alma mekanizmalarının yol açabileceği açmazları önleyici mahiyettedir. Öyle ki cumhuriyette kişisel isteklerin (negatif özgürlük), toplumun istekleri ile uyuşması (pozitif özgürlük) önemlidir. Böylelikle keyfi ve bireyci teamüllerin önüne geçmek mümkün olabilmektedir. İnsanın doğallığını yitiren bir varlık olması onu kültür, toplum ve siyaset varlıkları hâline getirmiştir. Bu bağlamda cumhuriyetin eşit yurttaşlık ve adalet anlayışının birlikte yaşamak için en uygun yönetim biçimi olduğu ortaya çıkmaktadır. Zira cumhuriyet yurttaşların kendi koydukları yasaları benimsemesinin yanında yurttaşlar arasında duygu birliğini inşa eden erdemleri ile vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Bu konuda toplumun yeni üyelerine eğitim yoluyla bilinç kazandırmak çok önemlidir. Söz konusu cumhuriyet bilincinin bireylere küçük yaşlardan itibaren kazandırılması daha yaşanabilir bir toplum ve dünyanın inşası bakımından önemli bir adım olacaktır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Etik Beyanı

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. Etik Kurul izni ile ilgili; bu makalenin konusunu oluşturan çalışmanın yazarı ve hakemleri, Etik Kurul İznine gerek olmadığını beyan etmişlerdir.

Kaynakça

- Aristoteles. (2005). *Politika*, (M. Tunçay, Çev.). İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Brighouse, H. (2016). *Adalet*, (R. Çelik, Çev.). Ankara, Epos Yayınları.
- Camus, A. (1997). *Sisifos Söyleni*, (T. Yücel, Çev.). İstanbul: Can Yayınları.
- Coşkun, M. (2023). Temsil Krizini Sembolle Aşmak: Sözleşmeciler Toplumlarının Temsil Krizinde Sembol ve Popülizm. *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*, 36, 177-195.
- Groeneveld E. (2017). *Homo Sapiens*, (A. N. Türkmen, Çev.). World History Encyclopedia, Erişim Tarihi: 18.09.2024. (<https://www.worldhistory.org/trans/tr/1-15821/homo-sapiens/>).
- Günör, R. B. (2023). Cumhuriyet Düşüncesinin Felsefi Temelleri Hakkında Bir İnceleme. *AHBVÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Özel Sayı, 87-94.
- Hobbes, T. (2007). *De Cive, Yurttaşlık Felsefesinin Temelleri*, (D. Zarakolu, Çev.). İstanbul: Belge Yayınları.
- İnsel, A. (1998). Cumhuriyet ve Demokrasi. *Birikim*, 115, 30-39. Erişim Tarihi: 19.09.2024. (<https://birikimdergisi.com/dergiler/birikim/1/sayi-115-kasim-1998/2309/cumhuriyet-ve-demokrasi/6365>).
- Kant, I. (1968/1). *Metaphysik der Sitten*. Kants Werke, Akademie Textausgabe VI, Berlin: Walter de Gruyter.
- Kant, I. (1968/2). *Anthropologie in pragmatischer Hinsicht*. Kants Werke, Akademie Textausgabe VII, Berlin: Walter de Gruyter.
- Kant, I. (2021). *Pratik Aklın Eleştirisi, Kritik der praktischen Vernunft*, (İ. Kuçuradi, Ü. Gökberk, F. Akatlı, Çev.). Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu.
- Kant, I. (2023). *Ebedi Barış Üzerine Felsefi Bir Tasarı*, (C. Yeşilçayır, Çev.), Ankara, Fol Kitap.
- Kartal, F. (2013). Philip Pettit'in Cumhuriyetçi Özgürlük Anlayışı. A. Öztürk (ed.), *Res Publica: Platon'dan Skinner'a Antik ve Modern Düşünce* İçinde (ss. 339-365). Ankara, Doğu Batı Yayınları.
- Mengüşoğlu, T. (2020). *Kant ve Scheler'de İnsan Problemi*. Ankara, Doğu-Batı Yayınları.
- Özdemir, Y. (2007). İlk Cumhuriyet Ya da Sparta'yı Anlamak. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, 372-393.
- Öztürk, A. (2013). Res Publica İdeali Üzerine Tarihsel ve Kavramsal Bir Soruşturma. A. Öztürk (ed.), *Res Publica: Platon'dan Skinner'a Antik ve Modern Düşünce* İçinde (ss. 7-39), Ankara, Doğu Batı Yayınları.
- Öztürk, A. (2016). *Cumhuriyetçilik ve Liberalizm*. İstanbul, Doruk Yayıncılık.
- Öztürk, A. (2023). Demokrasiyi cumhuriyetle aşmak. *Yeni Arayış*. Erişim Tarihi: 21.07.2023. (<https://yeniaryis.com/armaganozturk/demokrasiyi-cumhuriyetle-asmak/>).
- Rousseau, J. J. (2003). *İnsanlar Arasında Eşitsizliğin Kökeni*, (E. Ergün, Çev.). Ankara, Yeryüzü Yayınevi.
- Rousseau, J. J. (2006). *Toplum Sözleşmesi*, (V. Günyol, Çev.). İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Tunçel, A. (2010). *Bir Siyaset Felsefesi: Cumhuriyetçi Özgürlük*. İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Tüzen, M. A. (2023). *Yurttaşlığın Kuramsal Temelleri*. Konya, Çizgi Kitabevi.
- Yeşilçayır, C. (2023). Sunuş: Kant ve Barışın Felsefesi. Kant, I. *Ebedi Barış Üzerine Felsefi Bir Tasarı* İçinde (ss. 11-25). Ankara, Fol Kitap.
- Yıldız, O. (2017). Popülizmin Normatif İmkânları: Hınç ve Diğer Popülist Siyaset Biçimleri. *Mülkiye Dergisi*, 41 (1), 7-32.